

Vastuullinen näyttelijä ja sellaiseksi kasvaminen

JOEL MÄKINEN

NÄYTTÉLIJÄNTYÖN KOULUTUSOHJELMA

Vastuullinen näyttelijä
ja sellaiseksi kasvaminen

JOEL MÄKINEN

TIIVISTELMÄ

Päiväys: 25.3.2015

TEKIJÄ Joel Mäkinen		KOULUTUSOHJELMA Näyttelijäntyön koulutusohjelma	
KIRJALLISEN OSION NIMI Vastuullinen näyttelijä ja sellaiseksi kasvaminen		KIRJALLISEN TYÖN SIVUMÄÄRÄ (SIS. LIITTEET) 45 s.	
TAITTEELLISEN TYÖN NIMI Juho Gröndahl Kevätjuhla, ohjaus Linda Wallgren, rooli Petteri, ensi-ilta 10.4.2014 Taiteellinen osio on suoritettu TeaKissa ☒ Taiteellinen osio on suoritettu muualla (tekijänoikeuksista on sovittu) ☐			
Kirjallisen osion/tutkielman saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐	Opinnäytteen tiivistelmän saa julkaista avoimessa tietoverkossa. Lupa on ajallisesti rajoittamaton.	Kyllä ☒ Ei ☐
<p>Olen käsitellyt taiteellisen lopputyöni kirjallisessa osiossa näyttelijän vastuuta yleisesti ja yksityisesti ja opiskeluaikani kohtaamiani näyttelijän vastuuseen liittyviä asioita. Aloitan johdannolla, jossa perustelen aihevalintaani. Pohdiskelen myös sitä, miksi olen päätenyt aihevalintaani. Olen pyrkinyt kuljettamaan vastuun teemaa läpi opinnäytteeni. ”Inspiroitumisesta ja teatterin jaloudesta” –luvussa puhun lapsuuteni leikeistä, niiden jatkamisesta aikuisiällä ja näyttelijän vastuusta jatkaa leikkimistä ja inspiroitua työstään. ”Matkalla vastuulliseksi näyttelijäksi” -luvussa käyn läpi koulun ulkopuolella tekemiäni produktioita opiskeluaikani ja tämän lisäksi käsittelen niissä heränneitä näyttelijän vastuuseen liittyviä teemoja. ”Vartalostaan nauttiminen esiintyjän vastuualueena” –luvussa käsittelen esiintyjän seksuaalisuutta, esiintyjän ulkonäön objektivoimista ja feminiinisuuden ja maskuliinisuuden käsitteitä ja niiden tulkinnanvaraisuutta. ”Vastuu vaikuttua muista” -luvussa puhun muiden työn arvostamisesta ja siitä inspiroitumisesta. Käytän apunani omakohtaisia kokemuksia. ”Vastuu vaikuttua elämästä” –luvussa puhun taiteilijan, tässä tapauksessa näyttelijän vastuusta olla yleisen kiinnostunut elämästä, pyrkimään ymmärtämään sitä ja miettimään moraalisia kysymyksiä. Lopuksi vertaan näyttelijän vastuuta papin vastuuseen. ”Näyttelijän vastuu olla kiinnostunut taiteesta” –luku pitää sisällään kokemuksiani toisten taideteosten hyödyntämisestä omassa taiteellisissa töissäni. Tämän lisäksi puhun mielikuvituksettomuudesta suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa, taiteen yhteiskunnallisesta tärkeydestä ja taiteilijoiden vastuusta vastustaa kaavamaisuutta ja mielikuvituksettomuutta. ”Näyttelijän vastuu rakastaa työtään” ja ”Näyttelijän vastuu hyväksyä jännittäminen” –luvut käsittelevät ammattimaista näyttelijän työtä ja siihen liittyviä vastuualueita. Avaan jännittämisen käsitettä ja sen kanssa elämistä konkreettisin esimerkein ja siteeraan professoreitani Vesa Vierikkoa ja Elina Knihtilää sekä näyttelijäntyön opettajaani Eero Saarista. ”Näyttelijän vastuualueet taiteellisessa produktiossa” –luvussa käsittelen hyvää työtoveruutta, repliikkien opiskelemista, yleisöä ja avoimuutta näyttelijän vastuualueina. Tämä luku keskittyy, otsikon mukaisesti, näyttelijän vastuualueisiin taiteellisen produktion aikana. ”Lopuksi” –luvussa palaan nykyhetkeen ja käsittelen ajatuksiani vastuusta tulevaisuudessa ammattiurollani. Asetan itselleni tavoitteita, jotka kumpuavat ammatillisista ihanteistani.</p>			
ASIASANAT Vastuu, vastuullisuus, jännittäminen, avoimuus, eettisyys, intohimo.			

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	9
INSPIROITUMISESTA JA TEATTERIN JALOUDESTA	11
MATKALLA VASTUULLISEKSI NÄYTTÉLJÄKSI	14
VARTALOSTAAN NAUTTIMINEN ESIINTYJÄN VASTUUALUEENA	21
VASTUU MUISTA VAIKUTTUMISESTA	23
VASTUU ELÄMÄSTÄ VAIKUTTUMISESTA	25
NÄYTTÉLJÄN VASTUU OLLA KIINNOSTUNUT TAITEESTA	27
<i>Kaupunkisuunnittelusta, taiteesta ja teatterista</i>	28

NÄYTTÉLJÄN VASTUU TYÖNSÄ RAKASTAMISESTA	31
NÄYTTÉLJÄN VASTUU HYVÄKSYÄ JÄNNITTÄMINEN	34
NÄYTTÉLJÄN VASTUUALUEET TAITEELLISESSA PRODUKTIOSSA	38
<i>Hyvä työtoveruus</i>	38
<i>Näyttelijän vastuusta ja repliikeistä</i>	41
<i>Näyttelijän vastuu yleisöstä</i>	42
<i>Näyttelijän vastuu olla avoin suhteessa yleisöön ja vastaanäyttelijöihin</i>	43

LOPUKSI	45
---------	----

JOHDANTO

Kuten jokaista näyttelijää, minuakin kiinnostaa, millainen on hyvä näyttelijä ja miten sellaiseksi tullaan. Miltei jokaisella teatterista tai elokuvasta kiinnostuneella ihmisellä on lempinäyttelijänsä ja inhokkinsa, ja kaikilla on joku mielipide aiheesta. Näyttelijän kyvykkyys on hankalasti määriteltävä käsite, ja sitä voidaan lähestyä monesta suunnasta.

Näyttelijällä voi olla erinomainen puheilmaisuus. Hänen artikulointinsa voi olla tarkkaa, äänenkäyttönsä selkeää ja puhe kantavaa. Näyttelijä voi olla musikaalisesti lahjakas, taitava laulaja, rytmisen, helposti musiikkia hahmottava ja sitä improvisoiva. Näyttelijä voi yhtä lailla olla fyysisesti taitava, vahva, notkea, akrobaattisesti lahjakas tai hyvä tanssija. Mielestäni nämä taidot ovat osa näyttelijän ammattitaitoa, mutta niiden kautta ei voi määritellä näyttelijän kyvykkyyttä.

Näyttelijän kyvykkyuden määrittelemisen muuttuu vaikeaksi, mikäli ei tarkastella selkeitä taitoja. Näyttelijän tunnettavuus, rohkeus tai herkkyyks voi olla jollekulle todisteita näyttelijän osaavuudesta. Uskon ihmisten muodostavan mieltymyksensä ennen kaikkea näyttelijän olemuksen perusteella. Joku vain näyttäytyy karismaattisempaan, kiinnostavampana kuin toinen. Kyse on selittämättömistä, intuitiivisista mielikuvista.

Halusin itse lähestyä hyvän näyttelijän käsitettä konkreettisesti ja mahdollisimman laaja-alaisesti. Koin tärkeänä tarkastella näyttelijyyttä eri tulokulmista: taiteilijana, työtoverina, yhteiskunnan ja työryhmän jäsenenä. Huomasin, etten voi olla puhumatta esiintyjyydestä laajemmin. Mukaan tuli väistämättä pohdintoja myös muusikon näkökulmasta. Koen muusikon ja näyttelijän työn laajakuvassa hyvin samanlaiseksi.

Sen sijaan, että olisin otsikoinut työni nimellä ”Hyvä näyttelijä”, päätin muuttaa näkökulmaa ja puhua vastuusta. ”Olla vastuussa jollekulle jostain”, tai ”vastaan tästä hengelläni”. Sanassa on ikiaikainen, kunniallinen ja ritarillinen sävy. Se kääntää lähtökohtaisesti itsekeskeisen mieleni kohti muita ihmisiä, vastaanäyttelijöitä, työryhmää, yleisöä ja yhteiskuntaa. Se ravistelee minut aamulla hereille, laittaa laiskan mieleni raksuttamaan ja rohkaisee riskin ottoon ja ”täysillä vetämiseen”. Vastuu-sana ei näyttäydy minulle negatiivisena asiana, vaan päinvastoin positiivisena ja hyvää ruokkivana. Vastuu synnyttää vastuuta. Muiden näyttelijöiden esimerkki on inspiroinut minua, ja toivon voivani siirtää työn tekemisen asennettani taas eteenpäin.

Tässä taiteellisen opinnäytteeni kirjallisessa osiossa olen halunnut käsitellä, vastuullisen näyttelijyyden lisäksi, matkaani sellaiseksi. Mukaan on tallentunut tunnelmia ja ajatuksia opiskelujaltani Teatterikorkeakoulun (nykyinen Taideyliopisto) ulkopuolella tehdyistä produktioista. Tätä kasvuprosessia avaamalla olen yrittänyt ymmärtää itseäni ja sitä, miksi ajattelen näyttelijän vastuusta niin kuin siitä ajattelen talvella 2014 ja keväällä 2015.

INSPIROITUMISESTA JA TEATTERIN JALOUDESTA

Kaikkia produktioita, joissa olen ollut mukana yhdistää kokemani inspiraation tunne, taiteellinen innoitus. Olen saanut hypätä taitavien kollegoideni kanssa tutkimusmatkoille, kutkuttaviin, lapsuudesta tuttuihin leikkeihin. Se tuntuu hienolta ja arvokkaalta. Mikä olisi sen parempi tapa viettää elämänsä, kuin viettää sitä hyvässä seurassa ja kiinnostavien asioiden äärellä. Hell yeah!

Pienenä olin kova leikkimään ja kuvittelemaan, päivät kuluivat metsässä, pihalla, action-ukkelien, pienoisrautatien, legojen, pehmoeläimien ja futiksen parissa. Siskon kanssa rakennettiin turvakoti vanhempansa menettäneille pehmoeläimille vanhempien sänkyyn, ja serkkujen kanssa rakennettiin majaa kesämökillä. Lapsuus meni väsäillä.

Ala-asteella kiinnostuin roolipeleistä ja fantasiakirjallisuudesta, ja ne veivät mennessään. Warhammer-strategiapelin kautta siirryin Magic the Gathering -korttipeliin, josta etenin erilaisten pöytäroolipelien kautta (Dungeons & Dragons, Twilight, Cyberpunk) liveroolipeleissä pelaamiseen ja niiden kirjoittamiseen. Pöytälaatikkoni oli täynnä erilaisia itse piirtämiäni karttoja, kuvauksia seikkailuista, noppia ja mittatikkuja. Onneksi vanhempani suhtautuivat harrastukseeni myötämielisesti ja sain viettää aikaa autotallissamme muiden nörttien kanssa. Kyse oli samasta halusta hypätä mielikuvituksen vietäväksi kuin teatterissakin. Minulla on ollut iloinen etuoikeus saada jatkaa lapsuuteni leikkejä ystävien kanssa. Se tekee sielulle hyvää.

Inspiroitumiseen on vaikuttanut myös teatteriin liittyvä mahdollisuus avata itseäni luottamuksellisessa seurassa. Avoimuus ruokkii herkkyyttä, huumoria ja rohkeutta olla oma itsensä ja iloita siitä. Näyttelijöiden täytyy uskaltaa avata itseään toisilleen, jotta syntyy kontaktia, luottamusta ja läsnäoloa. Kyse ei ole ainoastaan tyhjänpäiväisestä länkyttämisestä vaan myös uskalluksesta olla hiljaa, kuunnella ja puhua tärkeistä aiheista. Minulla on poikkeuksetta jokaisessa mukanani olleessa produktiossa syntynyt vahva suhde kanssänäyttelijöihini, ja se on tuntunut todella arvokkaalta. On myös hämmentävää, kuinka lähelle toisia näyttelijöitä pääsee. Produktion jälkeen

ihmiset lähtevät omille tahoilleen, olemaan intiimisti toisten ihmisten kanssa. Ikuinen liike, muutos, on teatterille ominaista.

Kaikkia produktioita, joissa olen ollut mukana, yhdistää, että olen ollut inspiroituneessa tilassa työskennellessäni niiden parissa, innoittunut, kiinnostunut, onnellisen jännittynyt. On ollut suuri ilo ja kunnia saada tuntea yhteenkuuluvuutta taitavien kollegoideni kanssa, saada itse eläytyä ja loistaa muiden vierellä ja nähdä myös yleisön eläytyminen. Kaikki ovat hetkeksi kokoontuneet yhteisen nuotion äärelle, kuuntelemaan tarinaa, lauluja, katselemaan liikettä. Se on perkeleellisen hienoa! Teatteri on täysin poikkeuksellinen foorumi, kirkon kaltainen paikka, jonne ihmiset saavat tulla suremaan, iloitsemaan, ihmettelemään ihmisyyttään ja kokemaan suurta yhteenkuuluvuudentunnetta. Itse asiassa ajattelen, että teatteri on kaavoihin kangistunutta, ristiriitaista ja aikansaelänyttä kirkkoa tärkeämpi paikka. Näyttämölle mahtuu koko elämän kirjo, mikä liikuttaa minua syvästi. Se on kauniimpi kuin mikään kirkollinen maalaus, se on elävää elämää, hengitystä, avoimuutta, epävarmuutta. Haluan aina olla tämän liikutuksen ja selittämättömän kauneuden äärellä. Vaikka teatterissa käsiteltäisiinkin synkkiä teemoja, ahdistusta, luopumista, se tulee silti aina olemaan sykkivän elämän, ilon ja kasvun temppeleitä.

En pidä mahdollisena, että tekisin teatteria ilman inspiraatiota. Silloin en voisi toimia ryhmässä innoittavana ja bensaa liekkeihin heittävässä kollegana, vaan minun vastuuni olisi tehdä jotain muuta. On eettisesti väärin tehdä teatteria ilman syvää innoittuneisuutta. Kuinka teatteri voisi säilyttää majakkamaisen olemuksensa kaupunkien keskustoissa, jos teatterintekijöiden oma lyhty olisi sammunut?

Musiikin tekemiseen pätevät samat lainalaisuudet. Bändin kaupunkiin saapumisen pitää olla kiihottava tapaus. Se ei saa muuttua yhdentekeväksi, ainakaan niille, jotka ovat vähänkin musiikista kiinnostuneita. Bändin, puhun tässä tapauksessa Pimeydestä, keikan pitää riemastuttaa, kiihottaa, hämmentää, hullaannuttaa. Keikka on ikiaikaisten, shamanististen riittien jatke, väkevä rituaali, joka rouhaisee ihmisen kohti mystistä, kollektiivista, eläimellisestä ja intuitiivista joukkohurmasta. Esiintyjä toimii shamaanina, esitanssijana, rummunsoittajana, tarinankertojana, joka johdattaa yleisön turvallisesti kohti unien, alitajunnan, toiveiden, pelkojen ja haaveiden satamia. Tämä on niin arvokasta, että se itkettää minua. Ei ole olemassa muita näin arvokkaita foorumeita, jotka veisivät ihmisen tämänkaltaisen ikiaikaisen

kiihotuksen tilaan. Teatteri ja rock n' roll ovat parasta probioottia ihmismielelle!

MATKALLA VASTUULLISEKSI NÄYTTELIJÄKSI

Ensimmäisen vuosikurssin keväällä sain ensimmäisen elokuvaroolini Dome Karukosken Kielletystä hedelmästä. Saappaat tuntuivat isoilta. Koko juttu jännitti todella paljon. Ajattelen nykyään, että tein parhaani, mutta olin vielä kovin avuton, ja minulla oli vähän keinoja ratkaista näyttelijäntyöllisiä tilanteita. Olin muistaakseni usein aika jumissa, mikä saattoi näyttäytyä jonkinlaisena söpönä herkkyytenä, mutta muistan pitäneeni sitä piinallisena tunteena. Minua hermostutti muu taiteellinen työryhmä, ajattelin, että olen jollain tavalla muiden jaloissa, enkä osannut ottaa tilaa tärkeinä hetkinä.

Näyttelijän vastuu on ottaa tilansa kuvaushetkellä. En tarkoita tällä itsekorostusta, vaan sitä, että näyttelijä antaa luvan itselleen näytellä rennosti ja vapautuneesti. Vaatii paljon rohkeutta uskaltaa näytellä avoimesti ja kokeilunhaluisesti samalla, kun kello käy ja ympärillä on valtava määrä ihmisiä. Tosiasiassahan nämä ihmiset ovat siellä sinua varten - jotta kuvasta tulisi mahdollisimman hyvä. Näyttelijä on kuvan tärkein osanen.

Pääsin heittäytymään taiteelliseen produktion kokonaisvaltaisesti, kun Karukoski kielsi työryhmäämme käyttämästä alkoholia ja tupakkaa, osa muistaakseni pidättäytyi jostain muustakin. Emme kieltäytyneet kirjaimellisesti niistä asioista, mistä elokuvan kuvaamat lestadiolaiset kieltäytyvät, vaan asetimme rajoituksia omaan elämäämme, ja tutkimme kieltäytymistä meille tärkeiden asioiden osalta.

Minä ja Jarkko Niemi näyttelimme kaupunkilaispoikia, jotka edustivat lestadiolaistytöille kiellettyä hedelmää, vapautta ja vaarantunnetta. Ehkä siis olikin oikein, että me olimme ensimmäisiä, jotka retkahdimme alkoholin käyttöön. Näin jälkepäin ajateltuna olin henkisesti aika laiska. Miten ihmeessä en pysty olemaan kahta kuukautta käyttämättä alkoholia? Pisin aikani on noin kuukausi, ja se oli tylsää ja ahdistavaa. Oletan siis, että minun on hyvä käyttää alkoholia. Se syventää elämää ja tekee minut onnellisemmaksi.

Elokuvan näyttelijäntyössä pyrittiin luonnollisuuteen, ja lopputulos toimi pääasiassa hyvin. Mikäli ajatus oli selkeä, lopputulostakin oli mukava seurata. Välillä tämä pyrkimys luonnollisuuteen tuotti löysää ilmaisua. Tätä ilmiötä olen havainnut muissakin suomalaisissa elokuvissa. Näyttelijät kuiskailevat

toisilleen, ovat ikään kuin intiimissä kanssakäymisessä, mutta tällä ei saavuteta mitään, vaan tilanteen energiataso jää matalaksi. Mielestäni on olennaista, että asioilla on painoarvoa, ja ne herättävät tunteita roolihenkilöissä, muuten kohtaukset muuttuvat yhdentekeviksi. Näyttelijän vastuu on löytää roolin henkilökohtaisuus. Tätä näyttelijäntuonprofessorimme Elina Knihtilä on ansioituneesti painottanut opetuksessamme.

Seuraavat kaksi kesää olin töissä Lahdessa toimivassa Pesäkallion kesäteatterissa. Ensimmäisenä vuotena esitimme Tukkijoella ja toisena vuotena Tulitikkuja lainaamassa -musiikinäytelmää. Kumpanakin vuonna toimin niin muusikkona kuin näyttelijänäkin. Produktiot olivat erinomaisia oppitunteja kesäteatterielämästä: näytöksiä oli kumpanakin kesänä nelisenkymmentä, seitsemän viikossa. Rakastan kesäteatteriin liittyvää raadantaa, se on ajatonta näyttelijäntuossa. Viihdytät yleisöä hikisenä, keskellä päivää, ja illalla kun aurinko laskee. Esityksen jälkeen käyt viereisessä lammessa uimassa ja lähdet kaljalle. Se on hienoa!

Kumpanakin kesänä näyttelin karikatyyrisiä hahmoja, vanhaa uskovaista akkaa, yksinkertaista miestä ja ilkeää keikaria. Hahmojen tekeminen on hienoa hommaa, on kiinnostavaa luoda hahmolle tarkka fyysinen olemus ja alkaa improvisoida hahmon kautta. Esitysmäärä opetti myös toistamista ja itsensä kuuntelemista. Näyttelijän täytyy hyväksyä erilaiset, päivittäin vaihtuvat fiilikset, ja siitä huolimatta näyteltävä tarkasti ja selkeästi. Yleisölle olennaisinta ei ole näyttelijän oma henkilökohtainen fiilis vaan näytelmän seuraaminen.

Pesäkallion kesäteatterissa oli mukana niin ammatti- kuin harrastelijänäyttelijöitäkin, mikä oli toisaalta mukavaa, koska mukana oli paljon vanhoja tuttuja, mutta samalla tämä laski näyttelijäntuon tasoa. Ammattinäyttelijöillä on useimmiten kyky toistaa harjoiteltu tarkasti ja näytellä selkeästi, yksi asia kerrallaan. Harrastelijänäyttelijät saavat useimmiten sympatiapisteitä.

Opin näinä kesinä ennen kaikkea näyttelijän vastuusta antaa aina kaikkensa. Niin sateisen tiistai-illan, kuin aurinkoisen lauantapäivänkin yleisö on tullut paikalle katsomaan näytelmää, unohtamaan arkensa ja kokemaan jotain elämyksellistä. Näyttelijä saa heidän jakamattoman huomionsa muutaman tunnin ajaksi. On vastuutonta säästellä itseään, mikäli fyysinen ja henkinen kunto on siedettävä.

Pesäkallion kesäteatteriajoista lähtien minua on pyydetty produktioihin muusikoksi ja näyttelijäksi. Se on taloudellista ja fiksua, ja sopii minullekin aivan hyvin. Saan tehdä kahta rakasta asiaa samalla kertaa, mikäs sen parempaa. Välillä on toki mukava keskittyä toiseen, mutta kummankin tekeminen yhtä aikaa ei haittaa.

Olin ajautunut kriisiin kolmannen vuosikurssin syksyllä. Olin ahdistunut ja minun oli vaikeaa löytää rohkeutta mennä lavalle. Ilo oli kadonnut esiintymisestä. Syitä kriisiin oli useampia: minun oli vaikea olla vanhassa luokassani. Koin, että ryhmämme ei ollut hitsautunut yhteen, vaan siinä oli monta yksilöä, jotka harasivat omiin suuntiinsa. Emme olleet toistemme ystäviä, mikä vaikutti ilmapiirin pingottuneisuuteen. Emme tukeneet toisiamme vaan korostimme itseämme. Toisekseen olin juuri eronnut, ja tapaus ahdisti minua. Kolmanneksi olin alkanut käsitellä vanhempieni eroa, mikä sai pääni pyörälle ja vei iloa ennen niin riemukkaasta näyttämöelämästä.

Niinpä päätin jättäytyä pois luokaltamme ja suoritin siviilipalvelukseni loppuun Kriminaalihuollon tukisäätiöllä Sörnäisissä. Kaikessa raakuudessaan talvi oli erinomainen. Jouduin talonmiehen hommiin, siivosin asuntolan asukkaiden, entisten vankilakundien kämppiä, tein lumitöitä, puhdistin jäteputkia, autoin ruuanlaitossa, tein deitti-ilmoituksia. Homma oli niin kaukana siitä pianonsoiton ja näyttöelämisen maailmasta, missä olin tottunut elämään, kuin mahdollista. Ja hyvä niin. Oma elämäkin alkoi näyttäytyä hyvässä valossa, kun tarkastelin asiakkaiden elämää. Minulla oli koti, rakkaita ihmisiä ympärillä, arvokasta tekemistä, terveys, ihan tavallisia asioita, joista onnellisuus rakentuu. Jokaisen ihmisen pitäisi tutustua sosiaalihuollon piirissä elävien ihmisten elämään, niin ymmärtäisi, kuinka etuoikeutettuja me olemme. Monet ihmiset saattavat kärsiä sosiaalisista ongelmista jo ties kuinka monennessa sukupolvessa, eikä loppua näy.

Kriminaalihuolto opetti minulle, ettei pidä valittaa, vaan tehdä työtä. Tämä pätee teatteriproduktioon. Näyttelijän vastuulla on olla valittamatta pikkuasioista ja nähdä ympärillään enemmän mahdollisuuksia kuin haasteita. Kaikesta selviää yleensä keskittymällä, ottamalla selvää ja tarvittaessa kysymällä apua. Työyhteisölle ei tee hyvää alituinen ongelmointi. Tätä nykyä en mielelläni valita elämästäni, ellei selkeää aihetta löydy.

Kriminaalihuollossa vietetyn talven jälkeen, kesällä 2010 aloimme harjoitella Tsehovin Kirsikkapuistoa lahtelaisessa Teatteri Vanhassa Jukossa. Muistan prosessin olleen itselleni hankala: ohjaajan epävarmuus heijastui työryhmään,

eikä vapautumista tapahtunut. Tai tapahtui monella muulla näyttelijällä, mutta oma prosessini jäi vähän jumiutuneeksi, suurelta osin ilmapiirin hankaluuden vuoksi. Vaikka teksti oli hieno ja olin odottanut, että saisin näytellä Jukossa, ei kokemus ollut parhaimpien joukossa.

Näyttelijän ja koko työryhmän vastuu on herättää positiivista luottamusta kansatekijöissä. Vaikka aiheet olisivat vakavia, ei teatteria kannata tehdä vihaisena tai sietämättömän ahdistuneena. Ne ovat luovuuden vastaisia tiloja. Ainakin minussa tällainen ilmapiiri herätti ahdistusta ja sulkeutumista – siis päinvastaisia tunteita kuin positiivisissa, innostuneissa ja avoimissa työyhteisöissä. Välillä tuntuu, että etenkin nuorille miesohjaajille ahdistus on syvällisyyden synonyymi. Tästä olen eri mieltä. Ahdistavimpiakin aiheita täytyy voida käsitellä leikkien ja ihmetellen, ja mielestäni mille tahansa täytyy voida nauraa. Esimerkiksi jos ohjaisin näytelmän, jossa käsittelisin vanhempieni avioeroa ja siitä koitunutta turvattomuuden tunnetta, en missään nimessä purkaisi negatiivisia tunteitani työryhmään. Minun tehtäväni olisi luoda avoin ja kiinnostunut ilmapiiri, jossa näytelmän tekeminen olisi avointa ja kunnianhimoista.

Teatteri Vanhasta Jukosta opin nimenomaan positiivisuuden tärkeyden työryhmässä. Toisaalta tiedostin myös sen, että minun täytyy itse olla rohkeampi eikä jäädä muiden ahdistuksen jalkoihin. Tämä liittyy aiemmin esiin tulleisiin näyttelijän vastuualueisiin: ongelmoimiseen ja tilan ottamiseen. Muistan kokeneeni valtavaa riittämättömyyden tunnetta, mikä on selvästi vähentynyt koulutuksen ja kokemuksen kautta. Nykyään ajattelen pikemminkin, että minä riitän. Se lienee näyttelijäntyönkoulutuksen tärkein opetus.

Sattuman kautta päädyin Pesäkallion kesien jälkeen näyttelemään "teatteri"-nimisen ryhmän kanssa Korjaamolle, kolmena vuonna peräkkäin.

Ensimmäisenä vuonna Sinna Virtanen kirjoitti sovituksen Shakespearen eepisestä näytelmästä Myrsky, jonka Linda Wallgren ansiokkaasti ohjasi.

"teatteri"-ryhmän produktiot edustavat minulle teatterin tekemistä mieluisimmillaan. Aiheet ovat syvällisiä ja raadollisia, mutta esitykset ovat brechttiläisen viihdyttäviä ja mukaansatempaavia. On mahtavaa käsitellä vakavia aiheita kevyesti. Yleisö viihtyy ja on vastaanottavaisessa tilassa, jolloin tunnelman kääntyminen synkemmäksi saattaa herättää ajatuksia ja koskettaa.

Myrskyssä näyttelin Prosperon tytärtä, Mirandaa. Muistan painottaneeni feminiinisiä puoliani, ajattelin itseni pehmeämmäksi, tunteellisemmäksi ja

naisellisemmaksi. Tämä auttoi rooliin eläytymisessä. Muistan, että kävelyni oli naisellisempaa, pyllyni oli enemmän kaarella kuin normaalisti ja ääneni oli korkeampi. Tein ikään kuin hahmoa. Toisaalta ajattelen, että kyse on painotuksista, tällä kertaa painotin feminiineiksi kutsuttuja piirteitäni.

Neljän pennin oopperassa näyttelin julmaa Puukko-Mackieta. Se oli fantastista. Ajattelin että Puukko-Mackiella on narsistinen persoonallisuushäiriö, hän ei kykene tuntemaan empatiaa toisia ihmisiä kohtaan. Näyttelimme Pyry Nikkilän ja Aleks Holkon kanssa keskittyneesti ja tarkoin ajatuksin. Pahan näyttelemisen tuntui todella hyvältä. Tosin Mackie ei ajatellut olevansa paha, hän ei vain antanut painoarvoa samoille asioille kuin näytelmän muut henkilöt. Yleisölle roolihenkilö näyttäytyi pahana, mutta "pahuutta" ei voi näyttellä. On selvitetävää, mitä roolihenkilö haluaa, ja minkälainen on hänen maailmankuvansa ja elämänasenteensa. Mackien roolityössä kaivoin mukaan omaa sadismiani. Se näyttäytyi roolihenkilön suojassa, turvallisessa ympäristössä ja tuntui vapauttavalta. Olin avoin suhteessa maailmaan ja itseeni.

Muistan olleeni hämmentynyt Puukko-Mackien roolin herättämistä tunteista, julmuudesta ja nautinnosta. Nykyisin ajattelen, että ne ovat laajemmin osa ihmisyyttä, eivätkä lähde pois meistä. Minä en ole syypää niiden olemassaoloon. Näyttelijän vastuu on olla rehellinen itselleen ja kysyä kysymyksiä: Kuka minä olen? Mitä minun sisältäni löytyy?

Näyttelijän vastuuna on olla ajattelematta, mitä muut hänestä ajattelevat. Hänen täytyy luovuttaa itsensä näytelmän käyttöön. Näyttelijäntaiteen henkilökohtaisuus syntyy rehellisyydestä, eikä rehellisyys näyttäydy aina miellyttävänä. Näyttelijän täytyy uskaltaa olla epämiellyttävä.

Viime kesänä teimme näytelmän Aleksis Kivestä. Halusimme tarkastella kriittisesti perinteistä, miehistä taiteilijamyyttä, ja onnistuimme siinä mielestäni erinomaisesti. Aleksis Kivestä tuli tavallinen, vähän epävarma ja herkkä ihminen, joka yrittää selvitä aikalaismaailman lainalaisuuksista, heikolla menestyksellä, merkittävää kirjallista tuotantoa lukuun ottamatta.

Näyttelemisen estetiikka oli hyvin kevyttä, emme pyrkineet olemaan isoissa tunnetiloissa, vaan eläydyimme leikkimisen ja improvisaation kautta kohtauksiin. Tilanteet olivat selkeitä (esimerkiksi Aleksis Kivi saapuu Helsinkiin), mutta lopputulokset vaihtelivat ilta toisensa jälkeen.

Improvisaatio oli loistava keino lähestyä estetiikkaamme, sillä se säilytti raikkaan otteen näyttelijäntyöhön. Yleisö piti esitystä vaikuttavana ja

viihdyttävänä. Ne ovat määreitä, joita esittämäni teatteriesitykset saivat aina pitää sisällään.

Korjaamalla harjoittelu opetti näyttelijän vastuusta olla suoraselkäinen. Vaikka harjoittelu ihmisten edessä tuntui vastenmieliseltä, oli olosuhde hyväksyttävä ja opittava nauttimaan siitä. Hyvä puoli oli, ettei ensimmäisistä harjoituksista yleisön kanssa tullut niin kuumottavia, koska väkeä oli jo koko ajan pyörinyt kahvilassa.

Kesän 2013 vietin Rymättylässä, Röölan satamassa, Dikseli -nimisessä sillimuseossa, johon teimme Meriteatteri-ryhmän kanssa meriaiheisen esityksen. Esityksen maailma oli runollinen, kaunis ja haikea, ja se heijasteli vahvasti näytelmän ohjaajan, kirjoittajan ja ryhmän fiiliksiä. Näin jälkepäin ajateltuna esitys oli tunnelmaltaan todella hieno, mutta liiallinen sievistely tuntui makuuni vähän kiltiltä. Toisaalta se heijasteli ennen kaikkea ohjaajan maailmaa, joten heittäytyminen siihen oli silti miellyttävää ja tuntui arvokkaalta, ennen kaikkea siitä syystä, että esitystä kävi katsomassa vanhoja merimiehiä, heidän vaimojaan ja muita paikallisia ihmisiä. On ainutlaatuista saada tehdä esitys johonkin paikkaan, jonne se on nimenomaan tarkoitettu tehtäväksi. Tämä herättää toivoa, yhdistää ihmisiä ja kerää muistoja ja menneisyyttä yhteen.

Ajattelen, että esitys voi jäädä ulkokohtaiselle tasolle, mikäli sen tekijät eivät uskalla suhtautua elämään riittävän raadollisesti. Raadollisuus voi pitää sisällään huumoria ja vakavuutta, ja ennen kaikkea rehellisyyttä. Toisaalta kysymys voi olla erilaisista elämänkokemuksista; toiset näkevät elämän kauniimmassa valossa kuin toiset. Näyttelijän vastuuna on kuitenkin poispyrkiminen sovinnaisista ajattelumalleista ja ihmisyyden laaja-alainen tutkiminen.

Ensimmäinen ammattilaisaikani työ oli Elviksen musiikkiin perustuva Jukebox-musikaali Kainuussa. Oli huippua väentää rock n' rollin kuninkaan musiikkia täysille saleille, ja vieläpä Kainuussa, puhki romantisoimassani maakunnassa, jossa korpikommunistit keittelivät kiljua ja rastas ja metso luukuttivat loppumatonta metsäsinfoniaansa. Yhtälaila pidin siitä, etten tuntenut Kajaanista ketään, joten saatoin viettää paljon aikaa itsekseni. Yksinäisyys tuntui hyvältä, ja lääkitsin itseäni hiihtämisellä ja uimisella.

Itse musikaalissa opettelini korkean energiatason ylläpitämistä, pehmeyttä, räjähtävyyttä ja rock n' rollin muotokieltä, asioita, jotka olivat minulle jo entuudestaan tuttuja ja joille annan korkean arvon. Koko työryhmässä (yhtä

pahanilmanlintua lukuun ottamatta) kaikki laittoivat itsensä likoon ja nauttivat täysin sydämin produktion esittämisestä. Elämäni Kajaanissa teki helpoksi myös tärkeän ystäväni ja kollegani Oona Airolan läsnäolo.

Huomasin kehittyneeni kylmäpäisemmäksi näyttelijäksi Teatteri Vanhan Jukon aikoihin verrattuna. En antanut produktion jäsenten sisäisten jännitteiden haitata omaa nautintoani vaan annoin itseni tehdä näyttelijäntyötä keskittyneesti.

58 esitystä mahdollistivat toiston harjoittamisen. Vaikka tunnelma vaihteli päivittäin, oli tärkeää antaa yleisölle kaikkensa. Nukkumisen, ruokailun ja urheilun merkitys kasvoivat suureksi. Myös lämmittely, äänenavaus ja keskittyminen kuuluivat olennaisesti onnistuneeseen esitykseen. Oli suuri kunnia saada olla mukana Kajaanin kaupunginteatterin musikaaliproduktiossa.

VARTALOSTAAN NAUTTIMINEN ESIINTYJÄN VASTUUALUEENA

Rockissa tärkeää on seksuaalisuus. Nautin suunnattomasti ajatuksesta, että naiset ja miehet voivat päästä käsiksi minun kauttani eroottisiin fantasioihinsa. Haluan olla seksin ylipappi, innoittaja, pelottaja ja kiihottaja. Pois virastomaisesta kohtuullisuudesta kohti henkistä ja fyysistä hurmosta! Nautin itseni objektisoinnista, koska olen itse saanut luoda oman rockhahmoni. Samaa ajattelua voi soveltaa näyttelijäntyöhön. Mitä tosielämässä edustan, on paljon laajempi kuva - olen yhtäläillä nukkavieru ja nörttimäinen ihminen, mutta minusta löytyy myös kuningasleijonan voimaa. Ollaan taas viattoman leikin äärellä, ei minkään sen ihmeellisemmän. Kaikenlaiset alfa- ja beta-uros -määritelmät ovat miehisyttä ja ihmisyyttä kaventavia ja typeriä.

Rockkukkona voin tutkia heteronormatiivisuutta itsessäni. Aina lavalle mennessäni ajattelen, että minussa on paljon puolia ja ne kaikki ovat oikein. Rock on tuntenut historiassaan useita sukupuolisuudella leikkineitä muusikoita, jotka ovat villinneet ihmisiä seuraintaloilta pääkaupunkien keskustoihin: David Bowie, Prince, Mick Jagger, Freddie Mercury, muutaman mainitakseni.

Uskon, että monet näistä artisteista ovat tuoneet itsevarmuutta ja voimaa kuuntelijoidensa elämään. En aio korottaa itseäni näiden nerojen tasolle, mutta samanlaiseen vaikutukseen pitää pyrkiä!

Teatterissakin on osansa seksuaalisuudella. Dramaturgi Sinna Virtanen ja ohjaaja Linda Wallgren pukivat minut, Pyry Nikkilän ja Miika Laakson Myrsky-näytelmässä valkoisiin hihattomiin paitoihin ja rakennushaalareihin. Olimme poikamaisia näyttelijähurmureita, ja ihmiset halusivat meitä esitysten jälkeen pitkään. Se tuntui hyvältä. Aleksis Kivi -näytelmässä Virtanen ja Wallgren pukivat meidät naisten uima-asuihin, mikä toi paikalle myös vanhempia homomiehiä. Aivan fantastista! Minulle itselleni ei ole mitään muuta foorumia, jossa saisin pukeutua naisten asuun ystävien kanssa ja esittää näytelmää Aleksis Kivestä. Se tekee sielulle ja alavatsalle hyvää! Meidät objektivoitiin hävyttömästi, mutta suostuimme nöyriin mielin ja notkein

vartaloin hommaan. Uskallan väittää, että Holkon ja Nikkilänkin mielessä läikähti euforia.

Seksuaalisuus oli aivan olennaisessa osassa myös Liekeissä-näytelmässä. Ohjaaja Hanna Kirjavaisen yhtenä pääpointtina ennen esityskautta oli, että esityksen pitäisi nostaa Kainuun syntyvyyskäyrät nousuun. En tiedä, onnistuttiinko siinä, mutta iloista, moniäänistä seksuaalisuutta saatiin nähdä Kajaanin kaupunginteatterin lavalla mielin määrin. Ja yleisö äänesti jaloillaan, esitykset myytiin kerta toisensa jälkeen loppuun, ja usein loppukiitoksissa niin yleisö kuin näyttelijäryhmä olivat seisaallaan. Täytyy olla kyyninen juntti ellei tämä kirvottaisi edes pientä hymyn kareta.

Pääajatuksena oli se, että maskuliinisuus ja feminiinisyys ovat ominaisuuksia, jotka kummatkin ovat osa meitä. Nämä määreet ovat epämääräisiä ja tilannesidonnoisia. Mikä lasketaan feminiiniseksi tai maskuliiniseksi riippuu ajasta, kulttuurista ja hetkestä. Esiintyjän kannattaa uskaltaa suhtautua itseensä, kehoonsa ja tunteisiinsa avoimesti. Ei pidä pelätä nauttia kehostaan, tai mikäli tarve vaatii, paljastaa arkuuttaan ja haavoittuvuuttaan. Ei aina tarvitse olla posetiivarina. Kun uskaltaa hyväksyä itsensä, nautinto, ilo ja riemu tulevat itsestään. Ne voittavat häpeäntunteen 10-0. Ja tähän kannattaa pyrkiä, sillä silloin niin yleisö kuin esiintyjä voivat kokea valloittavia vapautumisen hetkiä kollektiivisesti. Jos yleisön eteen menee hyssyttelemään ja mammoilemaan, niin sillekin tulee vaivaantunut olo. Päinvastoin, kun viet kelkkaa rohkeasti ja mammoilematta, yleisö voi rentoutua seuraamaan esiintyjän edesottamuksia täysin rennosti. Siitä esiintyvälle taitelijalle maksetaan! Tämä on poikkeuksellinen etuoikeus ja siitä kannattaa ottaa kaikki irti riippumatta siitä missä esiintyy. Joka puolella on ihmisiä, joiden sisällä on paljon tunteita ja ajatuksia, ja heille tekee hyvää, että sinä laitat itsesi likoon. Vaikka olisit vankilassa, ja vangit katsoisivat sinua inhoten, silti sinun tulisi luottaa itseesi, katsojien seuraamiskykyyn ja elämään ja nauttia esiintymisestä. Ainahan ei samanlaista nautintoa tavoita. Niinä päivinä täytyy vaan hoitaa hommansa ja taputtaa itseään olkapäälle. Se on riittävää.

VASTUU MUISTA VAIKUTTUMISESTA

Näyttelijällä on vastuu kääntää huomionsa itsestään muihin ihmisiin ja vaikuttua heistä. Tämä ohje on toimivan näyttelemistilanteen ehdoton lähtökohta, jotta eläytymistä, kontaktia, elämistä voi syntyä. Yhtälailla tämän periaatteen voi ulottaa näyttämön ulkopuolellekin.

Olen saanut tehdä lukemattomien kunnioittamieni taiteilijoiden kanssa töitä, ja saan tehdä vastaisuudessakin. Olen löytänyt esikuvallisia hahmoja niin ikäisistäni kuin vanhemmistakin taiteilijoista. Monilla näyttelijöillä on erityisen korkea työmoraali, joten heidän työskentelyään on inspiroitavaa seurata. Toivon, että muillakin aloilla ihmiset suhtautuvat työhönsä yhtä suurella rakkaudella ja heittäytymisellä, sillä he toimivat esimerkkinä tuleville sukupolville ja kuljettavat ammattinsa traditiota eteenpäin.

Minusta on erityisen juhlavaa katsoa Erkki Saarelan Mysteerio Buffo -esityksen videotallennetta Youtubesta, sillä siinä on jotain hyvin vanhaa ja härskiä samalla kertaa. Saarelan esitys voisi olla yhtä hyvin otos joltain keskiaikaiselta torilta, ilveilijän kovaääninen show, jota ihmiset kerääntyvät päivittäisten askareittensa lomassa kuuntelemaan. Buffo-traditiossa ollaan tarinankerronnan Mississippillä, alkujuoksulla, josta moninaiset taiteen ja viihteen muodot ovat kehittyneet.

Yhtälailla ihailen kumminäyttelijääni Juhani Laitalaa, joka tekee aina tarkkaa työtä, näyttelee kirkkain ajatuksin, kohdistaa puheensa selkeästi haluamaansa suuntaan ja eläytyy täysillä. Hänen kaltaisensa näyttelijä on unelma Kansallisteatterille, joka tarvitsee klassisen näyttelijäntaidon omaavia näyttelijöitä, ammattitaitoa ja käsityöläisyyttä. Näin Juhanin viimeksi Teatteri Jurkassa Markiisin Unet -näytelmässä, jossa hän näytteli irستاilevaa kirjailijaa, Markiisi de Sadea. Juhanin näyttelemistä on aina suuri ilo seurata. Hän näyttelee Markiisin roolin tuomitsematta henkilöään, vaan päinvastoin täysillä heittäytyen Saden mielenmaisemaan, haluihin, pelkoihin ja himoihin. Se vaatii rohkeutta ja loputonta avoimuutta. Arvelen, että moni näyttelijä näyttelee Saden roolin kommentoiden roolihenkilön pahuutta. Tällaista moralisoivaa näyttelemistä on puuduttavaa katsoa. Parasta on, kun näyttelijä näyttelee roolihenkilöään pyrkien ymmärtämään tätä. Siitä syntyy suurta näyttelemistä.

Asuessamme Lahdessa kävimme paljon teatterissa Helsingissä. Olin ehkä neljätoistavuotias, kun näin Kom-teatterin Teillä ei ollut nimiä -esityksen. Se oli yksi käännteentekevimmistä esityksistä elämässäni. Muistan olleeni aivan poissa tolaltani. Teatteri näyttäytyi kiinnostavana ja vaikuttavana foorumina, jonka palveluksessa halusin itsekin toimia. Näytelmä oli samalla kertaa hauska ja traaginen, ihmiset olivat kipeitä, mutta elämänvimmaisina. Katsojat olivat hyvin vaikuttuneita, katsomossa naurettiin, huudahdeltiin, itkettiin, vaikututtiin. Kuinka paljon energiaa voi olla yhdessä huoneessa samanaikaisesti, kuinka paljon ihmisiä, jotka ovat kiinni omissa tunteissaan ja ajatuksissaan? Teatteri oli samanaikaisesti vaarallista, julmaa ja syvästi rakastavaa. Se oli kiinni peruskysymyksissä.

Parhaiten minulle jäi mieleen näyttelijä Eero Aho, jonka näyttelijäntyö miellytti minua jo silloin. Ahossa on jotain vaarallista, arvaamatonta ja herkkää. Hän on kiinnostava näyttelijä, koska hän kykenee tuomaan lavalle ihmismielen pimeyden, jonka myös minä tunnistan itsessäni. Muistan ajatelleeni silloin, että olisipa hienoa saada työskennellä Kom-teatterissa. Niinhän se haave toteutui, kun tänä syksynä sävelsin musiikit Juha Siltasen Vallankumous-nimiseen näytelmään.

Ikuisen arvostukseni saa yhtälailla Juha Hurme. Hänen meininkinsä on inspiroivaa, hän väsäilee erityyppisiä esityksiä ympäri Suomea, saarille, erämaahan, vankiloihin, teattereihin, ihan minne tahansa. Hän on valtavan elinvoimainen, rohkea ja persoonallinen taitelija. Kuka voisi keksiä runotapahtumaa Puijon mäkihyppytornille, jossa ensin hiihdetään ja sitten luetaan runoja. Maksimaalisen ruumiillista ja sielullista samalla kertaa. Myös Hurmeen kirjoittamat kirjat ovat innoittaneet minua. Viimeisin, Nyljetyt ajatukset, on mieltä kiihottava opus, jossa seikkaillaan soutamisen, kirjallisuuden ja pop-kulttuurin maailmassa, ilman sen suurempaa draamaa. Hurmeen kanssa olisi hienoa tehdä töitä. Toivon ja luulen, että innoittaisimme toisiamme, sillä meillä on samanlainen huumorintaju ja halu tutkia ihmisyyttä perinpohjaisesti. Myös Hurmeen vankilassa tekemä teatteri herättää minussa arvostusta. Livetaidetta pitää viedä sinne, missä sitä ei ole.

VASTUU ELÄMÄSTÄ VAIKUTTUMISESTA

Näyttelijän täytyy pitää aistinsa auki ja olla kiinnostunut elämästä. Minusta on tärkeää opetella erilaisia taitoja, ymmärtää, miten maailma toimii. Tämän pitää ulottua kaikkeen tietoon, mitä ihmisillä on maailmasta, ja sen uteliaisuuden on oltava loputonta. Miten auto toimii? Mikä on antibiootti? Miten venytellään? Mitä on taolaisuus? Miltä kakka haisee? Nämä kaikki ovat hyviä kysymyksiä näyttelijälle, joka haluaa tietoa maailmasta.

On tärkeää seurata aikaansa. Minulla on tapana lukea joka aamu Helsingin Sanomia. Se aloittaa päivän mukavasti ja virittää aivot ajattelun tilaan. Pysin kuuntelemaan kiinnostavasti toimitettuja radio-ohjelmia ja katsomaan dokumentteja, mutta myönnettävä on, että etenkin radion kuunteluun jää arjessa liian vähän aikaa. Tämän lisäksi luen uutisia Ylen nettisivuilta ja erilaisia kuukausittain ilmestyviä ajankohtais- ja teemalehtiä, Hesarin Kuukausiliitettä, Suomen Kuvalehteä ja Kansan Uutisia. Tieto lisää tuskaa, mutta ymmärrys on ihmiselle hyvästä. Ajattelun kautta me muutamme joka päivä maailmaa. Pohdiskelun, havainnoinnin ja keskustelujen kautta muodostuvat arvot johtavat parhaassa tapauksessa tekoihin paremman maailman puolesta.

Olen henkisesti laiska ja koen syyllisyyttä siitä, että nautin lihansyönnistä, muotivaatteista ja porvarillisesta elämäntavasta. Minusta olisi kunnialliskampaa kieltäytyä nautinnoista ja elää yksinkertaisemmin, mutta ylellinen kaupunkilaiselämä vetää nautiskelun tielle. Suhtaudun ristiriitaisesti "maun kehittymiseen". Olen sitä mieltä, että tämä porvarillinen ilmiö erottelee ne, joilla on mahdollisuus siihen ja ne joilla ei ole. Hyvä punaviini maistuu hyvältä, mutta onko punaviinien harrastaminen kuitenkin enemmän itsensä representoimista kuin laadusta nauttimista? Tarvitaanko punaviinien harrastajien rinnalle aina niitä, jotka eivät ymmärrä viinistä vähääkään?

Oli miten oli, tieto ja siitä syntyvä kuumeinen ajattelutyö on taiteen tekemisen polttoainetta. Liiallinen mukavuus veltostaa ihmisen. On tärkeää käydä keskustelua eri elämänaloilta ja –tilanteissa elävien ihmisten kanssa. Ennen kaikkea vaikeista asioista, niistä, joista tekisi mieli vaieta. Olen tyytyväinen, kun keskustelu vetää minut syviin vesiin. Se on mahtavaa ja kuumottavaa! Keskusteltaessa syntyy parhaissa tilanteissa todellisia kohtaamisia ja ajatteluenergiaa.

Näyttelijällä on vastuu kysyä itseltään olennaisia kysymyksiä: Elätkö minä sellaista elämää mitä pidän itse arvossa? Elätkö mielestäni oikein? Kohtelenko muita ihmisiä kuin haluaisin itseäni kohdeltavan? Olenko tehnyt riittävästi töitä arvojeni eteen?

Ajattelen, että suurimmat ihmisenä olemisen ristiriidat liittyvät ekokatastrofiin ja ylikansoitukseen. On vaikeaa olla humanisti, kun tajuaa, että ihmisiä on täällä liikaa. Pentti Linkolahan tunnetusti pitää toista maailmansotaa mitättömänä kahakkana, jossa olisi pitänyt kuolla vielä paljon enemmän ihmisiä. Hän on täysin ehdoton ja siksi politiikkaan sopimaton ihminen, mutta hänen juttunsa ovat usein kyseenalaistamattomia ja siksi kuumottavia. Toivon, että maapallon valtiot tekevät lähiaikoina isoja kansainvälisiä sopimuksia, jotka rajoittavat syntyvyyttä, haitallisia päästöjä, lentäminen mukaan lukien, kuluttamista ja kapitalistista kilpailua. Ilman suuria, valtionraajat ylittäviä päätöksiä emme kykene pysäyttämään maapallon tuhoutumista.

Ajattellessani tätä mielessäni läikähtää toivottomuus. Se on tehnyt sinne pesän, kaiken toivon keskelle. Entä jos millään ei ole mitään väliä? Entä jos sillä, että ostan kotimaisia tomaatteja tai vaatteita ei ole vähäisintäkään merkitystä? Entä jos sillä ei ole mitään väliä, millaisen maailman jätän lapsilleni? Ehkä onkin niin, että ihmiskunnan kuuluu tuhota itsensä. Se on liian aggressiivinen laji muiden lajien kanssaeläjäksi. Ehkä on syntyvä uusi, ihmisenkaltainen rotu, joka kykenee ottamaan ympäröivän maapallon paremmin huomioon, kunnioittamaan luonnon suuruutta ja ymmärtämään oma pienuutensa ja yhteisöllisyytensä.

Mikä on näyttelijän vastuu epätoivon keskellä? Vertaan sitä papin työhön: toivon, ajattelun, elämänvoiman, herkkyyden ja tasa-arvon edistäminen loppuun asti. Välillä taiteen tekeminen tuntuu samalta, kuin Titanic-elokuvan orkesterilta, joka soitti laivan kannella, kun laiva oli jo uppoamassa. Meidän näyttelijöiden tehtävä on tuoda toivon, hyvyyden ja elämän sanomaa kanssaihminen sydämiin niin kauan kuin on elämääkin. Me sytytämme lyhtyjä sinne, mistä ne ovat ehtineet sammua. Se on perkeleen arvokasta työtä. Vaikka niiden lyhtyjen tuli värisisikin tulessa, meidän tulisi pitää niiden palamisesta huolta.

NÄYTTELIJÄN VASTUU OLLA KIINNOSTUNUT TAITEESTA

Näyttelijän vastuu on tutustua vanhojen mestarien töihin, lukea venäläisiä, suomalaisia, amerikkalaisia klassikoita, käydä taidenäyttelyissä, kuunnella klassista musiikkia, tutustua balettiin ja oopperaan ja vaikuttua arkkitehtuurista ja muotoilusta. Taide on ihmisyyden arvokkaimpia ilmentymiä ja loppumattoman tyhjenemätön.

Näyttelijäntyön professorimme Hannu-Pekka Björkman sanoi joskus, että kannattaa mennä vanhojen mestarien töiden äärelle, mikäli on eksynyt olo luovan prosessin aikana. Sama toimii myös minulle; huomaan usein hakevani inspiraatiota hienoista elokuvista. Tutkin näyttelijäntyötä ja mietin, mikä siitä tekee klassikkomaista. Useimmiten löydän jonkun kiinnostavan piirteen tai tavan, jota tulen itse hyödyntäneeksi seuraavana treenipäivänä.

Tehdessämme Myrsky-näytelmää Korjaamalla katsoimme Michael Haneken piinaavaa Funny Games -elokuva. Inspiroiduin elokuvan lapsenkasvoisista tappajista, joiden pahuus oli selittämätöntä, viatonta ja luonnollista. Pyrimme näyttelemään Pyry Nikkilän kanssa tappajakaksikkoa, jotka näyttäytyisivät viimeiseen asti viattomina hahmoina. Ylipäänsä ilmeinen ja yksinkertainen vaihtoehto ei välttämättä ole paras. Roolihenkilöön saa ristiriitaisuutta ja syvyyttä kääntämällä asetelmia ylösalaisin. Tämän huomasi katsoessani Haneken elokuvaa.

Olen pienestä pitäen rakastanut kirjojen lukemista. Perheessäni on aina luettu paljon, ääneen, yhdessä ja yksinään. Kirjojen sisältämät tarinat ja maailmat ovat näyttäytyneet minulle kiinnostavina ja elämyksellisinä, ja kirjojen parissa vietetty aika tuntuu merkitykselliseltä. Tuntuu, kuin itse olisi elänyt kirjojen kertomat tarinat läpi. Pikkupoikana pidin Bertin päiväkirjoista. Ne olivat hauskoja ja niiden käsittelemät aiheet osuivat ala-asteikäisen pojan mielenmaisemaan erinomaisesti. Sen jälkeen innostuin fantasiasta ja scifistä, ja niiden sisältämisestä megalomaanisista seikkailuista ja tarinoista.

Lukioikäisenä laajensin aikuisille suunnatun kirjallisuuden pariin ja aloin lukea kaikkea. Ja samalla tiellä olen yhä. En muista aikaa, ettei minulla olisi ollut joku kirja kesken, paitsi produktioiden kiihkeimpinä vaiheina, silloin on

vaikeaa lukea. Muuten olen aina kiinnostunut kirjoista. Kirjallisuus on minulle musiikin, elokuvien ja teatterin jälkeen rakkain taidemuoto.

Koen, että kirjojen lukeminen laajentaa tajuntaa, lisää mielikuvitusta ja syventää ymmärrystä todellisuudesta, jotka kaikki ovat tärkeitä ominaisuuksia näyttelijälle. Kirjoja lukemalla saa lisää ajattelemisen aiheita, pääsee lähemmäksi toisia ihmisiä, heidän ajatteluaan ja tuntemuksiaan. Pidän tärkeänä sitä, että kelailen päivittäin asioita, mietiskelen. Se on osa ihmisenä olemista. Haluan asettaa itseni alttiiksi taiteelle.

Kaupunkisuunnittelusta, taiteesta ja teatterista

Saan isoja kiksejä kaupunkisuunnittelusta ja infrastruktuurista. Jo pikkupoikana rakastin joukkoliikennettä, rautateitä ja tunneleita. Keräilin eri maiden metrokarttoja ja vietin paljon aikaa tutkiessani niitä. Minulla oli vahvasti romantisoiva suhde niihin. Kuvittelin minkälainen kiinnostava, tunnelmallinen esikaupunkialue kunkin pysäkin päästä löytyy. Minkälaisia ihmisiä siellä asuisi, minkälaisia suhteita heillä olisi keskenään, minkälaisia toiveita, minkälaisia pelkoja. Kuvittelin, kuten luullakseni, kirjailijat kuvittelevat. Odotellessani junanlähtöä rautatieasemilla opettelin junien aikatauluja ulkoa. Mietin, millaista elämä on Kolarissa, lappilaisessa kunnassa, jonne VR matkusti vain kaksi kertaa viikossa. Olisiko asema hiljainen vai olisiko asemalaituri täynnä ihmisiä? Mihin he olivat menossa?

Halusin matkustaa kaikkiin näihin paikkoihin: Pariisiin, Kolariin, Mellunmäkeen. Nyt olen jo käynyt kaikissa niissä paikoissa. Ne ovat menettäneet hohtoaan jonkin verran, mutteivät kokonaan. Suomen romantisoinnin tekevät vaikeaksi kaikkialle levittyvät kauppaketjut sekä ympäristön ja arkkitehtuurin rumuus. Ei ole väliä onko Forssassa tai Kajaanissa. Kummastakin löytyy oksenuksen keltaisen ABC:n logot ja meininki. Persoonalliset kivijalkaliikkeet kilpailevat Prisman kaltaisia ostosparatiiseja vastaan, joille kunnanvaltuutetut ovat ahneuksissaan myyneet isoja tontteja taajamien liepeiltä. Tämä vituttaa ja masentaa. Raha puhuu, murteet katoavat, uniikki ja persoonallinen, paikallinen katoavat. Miksi meininki on niin ankeaa? Eivätkö muut sure sitä, ettei enää voi mennä kahville mikkiläläiseen kahvilaan, maistaa mikkiläläistä pullaa ja kuulla iloista miesiätä?

Arkkitehtuurikin on kokenut järkevöittämisestä johtuvan regression. Puutalot on jyrätty mielikuvituksettomien insinöörien toimesta pois ja tilalle on rakennettu harmaan eri sävyisiä uudisrakennuksia. YTV:n monopolin vuoksi suomalaiset talot näyttävät samanlaisilta: asiallisilta ja vakavilta. Enää ei rakenneta kiinnostavia, polveilevia, linnamaisia kerrostaloja yksityiskohtineen niin kuin Helsingin vanhassa kantakaupungissa. Taiteilijalla on vastuu taistella tätä kehitystä vastaan. Kaavamaisuus ja järkeyyys ovat luovuuden ja unelmoimisen vastakohtia.

On tärkeää pohtia teatterin olemassaoloa kaupunkisuunnittelun näkökulmasta. Miksi teattereille on varattu iso tontti jokaisesta suomalaisen kaupungin keskustasta? Miksi nämä teatterit ovat joko kaupungin omistuksessa tai niitä tuetaan verovaroin? Mistä syystä teatteria, taidetta, pitäisi tukea rahallisesti? Eikö jokainen teatteri voisi, minkä tahansa liikeyrityksen tavoin, itse tuottaa esityksiä ja antaa yleisön maksaa jaloillaan?

Kyse olisi liiketoiminnasta eikä taiteen tekemisestä. Ja liiketoiminnasta pätevät erilaiset lainalaisuudet kuin taiteessa. Taiteen ei tarvitse myydä paljon ajaakseen asiansa, ollakseen arvokasta. Teatteriesityksen voi tehdä erämaahan, kuten Juha Hurme teki, muutamalle paikalle vaeltaneelle ihmiselle, ja sen olemassaolo voi olla täysin perusteltua. Esitys voi toki olla Kristian Smedsin ohjaama Tuntematton sotilas, joka veti Kansallisteatterin ison näyttämön täyteen monena vuonna, mutta sen ei tarvitse olla sitä. Se voi olla esimerkiksi kontulalaisten ihmisten esitys Kontulasta. Ei tällaisten taideteosten arvoa voi mitata millään. Ne ovat todennäköisesti olleet tekijöilleen tärkeitä ja saattaneet lisätä ajattelua, myötätuntoa ja toivoa katsojissa tai esitykseen osallistuneiden ihmisten läheisissä. Mikäli teatteria aletaan arvottaa taloudellisin mittapuin, ollaan menossa metsään.

Kuinka perustellaan teatteritalojen säilyttämistä kaupunkien keskustoissa kahdenkymmenen vuoden kuluttua, kun kunnanvaltuustoissa istuu ihmisiä, jotka kokevat teatterin kuivaksi ja kaukaiseksi? Entä jos teatteri on itse aiheuttanut kuolemansa? Olemme tehneet keskinkertaisia musikaaleja ja kuivia, intohimottomia näytelmiä, jotka ovat näyttäytyneet ihmisille väsähtäneinä.

Kom-teatterin Teillä ei ollut nimiä (2001) oli toisenlainen esitys. Sen olivat tehneet elinvoimaiset, intohimoiset ihmiset, ja se oli tehty katsojille, jotka saivat katsomossa tuntea elämänvoimaa ja ihmiselon haurautta semmoisella vimmallalla ja herkkyydellä, että vieläkin sydän hakkaa. Muistan kuinka 14-

vuotiaana esitys tuntui sydämessä, päässä ja munissa. Tiesin sen jälkeen, että haluan näyttelijäksi. Jonkun tällaisen äärellä oleminen, sille elämänsä pyhittäminen on arvokasta. Voiko aika olla niin tiheää missään muualla kuin hyvän teatteriesityksen äärellä?

NÄYTTÉLIJÄN VASTUU TYÖNSÄ RAKASTAMISESTA

Näyttelijäntaiteen tärkein edellytys on työn rakastaminen. Se on välttämätöntä. Katsojien täytyy saada kokea, että he ovat tärkeän aiheen äärellä, ja että tähän hetkeen on käytetty paljon aikaa ja rakkautta. Katsojat maksavat lipuista, he maksavat siitä, että pääsevät katsomaan näytelmää, eläytymään siihen, unohtamaan arkensa ja muistamaan jotain tärkeää. Meidän, teatteritekijöiden, täytyy vaalia tätä esityksen mittaista hetkeä käyttämällä kaikki käytössä oleva energiamme esityksen onnistumiseen. Mitä virkaa on intohimottomilla esityksillä? Kenelle ne on suunnattu? Ei kenellekään. Mitä enemmän intohimottomia esityksiä tehdään, sitä kuolleempaa teatteri on. Ja toisaalta: mitä enemmän intohimoisia esityksiä tehdään, sitä muhevampaa on teatterin multa. Kunnianhimoiset ja täynnä intoa olevat esitykset ruokkivat muita tekijöitä, inspiraatio synnyttää inspiraatiota, kilpailu kilpailua. Jos rima asetetaan korkealle, kaikki pyrkivät ylittämään sen.

Pyrin itse seuraamaan kollegoideni töitä ja tarkkailemaan, mitä ja miten toiset ihmiset tekevät teatteria. Valitettavan usein omat esitykset menevät samaan aikaan kuin omani, joten väliin jää kiinnostavia juttuja. Aion kuitenkin vastaisuudessakin seurata laajasti teatteriskeneä ja seurata muiden ihmisten tekemiä esityksiä. Se on osa näyttelijän vastuuta.

Minusta esitys on onnistunut, jos esityksestä näkee tekijöiden tehneen sitä intohimolla ja rakkaudella. En todellakaan pidä kaikista esityksistä, ja melkein kaikissa esityksissä harmittaa joku asia. Ei ole kuitenkaan olennaista, olenko minä viihtynyt katsomossa - minun viihtymiseeni vaikuttavat monet muutkin asiat kuin itse esitys – ennen kaikkea omat tunnelmat, onko nukkunut hyvin, onko rakastellut jne. On väistämätöntä, että teatterintekijät tekevät hyviä ja huonoja esityksiä. Mehän teemme uramme aikana kymmeniä, satoja esityksiä. Ei ole olennaista, kuinka onnistuneita esitykset ovat. Olennaista on, että niihin on annettu tekijöiden sydän, niistä on nähty unia ja ne ovat aiheuttaneet holtitonta naurua ja kuumotuksen väristyksiä tekijöissään. Tekijöiden on pitänyt todella viihtyä teoksensa äärellä. Ajan on täytynyt hämärtyä, puhelimen ja Facebookin jäädä kiinni.

Vesa Vierikko antoi minulle tärkeän opetuksen. Hän kertoi (Pyrylle, joka kertoi minulle), että hänellä on tapana ennen esitystä käydä läpi perheensä jäsenet, yksi kerrallaan, mielikuvaharjoitteluna, ja sanoa heille: "rakastan sinua, olet tärkeä, mutta seuraavan kahden tunnin ajan olen tämän esityksen käytettävissä, annan sille kaikkeni. Sen jälkeen olen taas kanssaeläjänäsi ja tukenasi." Tämä on kaunis ja spirituaalinen ele. Otin harjoitteen käyttööni Liekeissä-musikaalissa. Seisoin aloituspaikallani, aivan esiripun takana, kaksi vanhempaa näyttelijää seisoivat minun molemmin puolin. Kuulin yleisön iloisen puheensorinan, odotuksen, jännityksen. Tilanne tuntui arvokkaalta ja ainutlaatuiselta. Aika alkoi tihentyä. Suljin silmäni. Kävin läpi rakkaat ihmiseni: tyttöystävän, äidin, isän, siskot, bänditoverini. Kävin jokaisen läpi, kasvoista kasvoihin. Katsoin jokaista sydän täynnä empatiaa ja ymmärrystä. Rituaalissa oli myös selittämätöntä surumielisyyttä. Asetin heidät sivulle, turvaan. Tämän seuraavan kaksi ja puolituntisen saisi yleisö.

Sataprosenttisesti. Lupasin antaa ihmisyyteni, vahvuuteni ja heikkouteni sen tarkasteltavaksi ja myötäeleettäväksi. Antaisin elämän kulkea niin kuin puhallus kulkee huilun lävitse, vapaasti ja villisti. Tämä rituaali herkisti minua ja antoi voimaa. Se antoi minulle luvan keskittyä esitykseen haluamallani tavalla, antoi minun olla omissa oloissani, pitää itseni lämpimänä ja voimakkaana. Tällä kertaa en kaivannut kanssataiteilijoideni iloista puheensorinaa, vaan halusin olla omissa oloissani, sielläkin hyvillä fiiliksillä.

Elina Knihtilä antoi Mestarikurssilla toisen esitykseen valmistautumisrituaalin, joka on tuntunut hyvältä ja jonka olen ottanut osaksi esitykseen valmistautumista. Rituaalissa hierotaan pehmeästi rintaa, avataan sitä, ja sanotaan itselle: minun sydämeni on täysi. Ajatus on kaunis ja esiintyjälle tärkeä. Voin tulla lavalle sellaisena kuin olen, loistavana, ainutlaatuisena ja aina keskeneräisenä, ja jos olen auki yleisölle ja kanssänäyttelijöille, olen tehnyt työni hyvin. Sen jälkeen kuka tahansa voi tuomita minut. Työni arviointi ei ole enää käsissäni. Tämä rituaali vapauttaa minut itse arvioinnista ja rohkaisee vetämään täysillä.

Ylipäänsä kaikenlainen selittely esiintymisen jälkeen, "tänään ei lähtenyt" tai "oisitpa nähnyt tän eilen" ei kuulu tapoihini. Näyttelijä Eero Saarinen opetti meille ensimmäisellä vuosikurssilla, ettei koskaan pidä selitellä esiintymisiään. Se on katsojien halveeraamista. Jos joku haluaa tulla kiittämään näyttelijää esityksen jälkeen, se pitää ottaa vastaan kunniallisesti, kiittää ja kumartaa. Sille joka kiittää, voisi tulla outo olo, jos minä alkaisin

selitellä esiintymistäni: "Ai, enkö mä saanutkaan tykätä tästä?" Näyttelemisen vaatii paljon suoraselkäisyyttä olla auki ja vastata seurauksista. Selittelyllä ei paranneta tehtyä. Selittelyn takana on usein miellyttämisen halua, ja kaimustatykättiin -asennetta, joka vie fokusta pois esityksen esittämisestä. Jotta voi olla auki, täytyy unohtaa, mitä minusta ajatellaan. Tämä on näyttelemisen perusominaisuuksia. Että olen avoin, tarkoittaa usein, etten kontrolloi itseäni. Ja tämä voi väistämättä johtaa siihen, ettei joku pidä minusta. Avoimuus voi usein näyttäytyä, etenkin suomalaisille, röyhkeytenä.

NÄYTTELIJÄN VASTUU HYVÄKSYÄ JÄNNITTÄMINEN

Jännitän, kun menen lavalle. Se ei ole sietämätön tai ahdistava tunne, vaan tunne, joka tulee aina. Ensi-illat ovat pahimpia: niistä ei välttämättä muista mitään, ylitila on ollut niin kova. Ylitolalla tarkoitan sitä fiilistä, jossa sydän hakkaa, ja joutuu pakottaen rauhoittelemaan itseään, kuuntelemaan tarkasti, mitä vastaanäyttelijä sanoo tms. - olemaan paniikissa. Paniikkihan on äärimmäisen epähedelmällinen tila näyttelijälle. Keho on tukossa, tunteet eivät synny, ja kaikkea tekemistä leimaa puristeisuus. Ja kun alkaa puristaa, näyttelijäntyöstä tulee paskaa yksinsuorittamista. Sitä on vaikea katsoa.

On huvittavaa, että ensi-illat jännittävät eniten. Mitä ihmeellistä siinä esityksessä on? Todennäköisesti työryhmä on päässyt esittämään näytelmää jo useamman kerran, koeyleisöille ja ennakoissa maksaneille ihmisille. Ensi-illasta on tehty erityisempi, kuumottava tilaisuus. Kriitikko kirjoittaa kritiikin esityksestä ja ihmiset muodostavat mielipiteensä.

Tunnelma ensi-iltojen jälkeen on useimmiten samanlainen, olo on ristiriitainen. Esitys on erittänyt dopamiinia ja adrenaliinia, mutta olo on samalla pitkän prosessin jäljiltä tyhjä, vähän kuin henkisen tsunamin jälkeen. Ei tee mieli jutella kenenkään kanssa, mieluiten lähtisi kotiin lepäilemään. Toistuvasti tulee kuitenkin vedettyä hillittömät kännit ja bailattua aamuun asti. Mikäli en joskus lopeta dokaamista täysin, luulen, että tämä traditsioni säilyy ensi-illoissa. Ryyppäminen on vapauttavaa ja vie ajatukset muualle.

Jännittäminen voi muuttua erityisen fyysiseksi. Pikkupoikana jännitin klassisen pianon matineoita ja kilpailuja. Tilanne oli äärimmäisen epämiellyttävä: tunnelma klassisen musiikin konserteissa on paljon hartaampi kuin rock-keikoilla tai teatterissa. Ainoa ice breaker on Bachin neljännen d-molli-invention juoksutukset; yleisö istuu hiljaa penkeillään ja taputtaa esityksen jälkeen asiallisesti. Pianonsoittaminen yleisön edessä tuntui myös todella hyvältä. Naiset katsoivat minua ihailien, heittäytymistäni, rohkeuttani, herkkyyttäni. Aistin jo lapsena tilanteen etuoikeutuksen. Klassista musiikkia soittamalla pääsisin vaikuttamaan naisiin samalla tavalla kuin rokkarina.

Mutta silti se jännitti. Ja pahimpia olivat tutkinnot ja kilpailut. Ainoat yleisössä istuneet naiset istuivat tutkintolautakunnassa, naamoillaan happamat ilmeet. Tilanne on nurinkurinen: pitäisi olla avoin, heittäytyä musiikin vietäväksi, rentoutua ja antaa mennä, mutta samalla musiikin vastaanottajat arvostelevat soittoa, kirjoittavat kommentteja, antavat palautteen ja arvosanan. Se on luovuuden vastaista. Järjestelmä on vanha ja hitaasti muutettavissa, eikä palautteen saamisessa ole mitään pahaa, mutta tilanteen vakavuus vie monelta ihmiseltä esiintymisen ilon ja vapauden.

Minulla on kokemuksia jännittämisestä niin ikään teatterista. Kerran ennen Neljän pennin oopperan esitystä oksensin ennen lavalle menoa. Pyry sanoi, että häntä oksettaa, ja minua alkoi yököttää ikään kuin empatiasta. Tuntui ikävältä ja samalla huvittavalta mennä suoraan vessasta lavalle, kun jouduimme Aleksin kanssa suutelemaan hetkeä myöhemmin. Jännitys meni vatsaan ja aiheutti oksennusreaktion. Se tuntui rankalta ja hämmäntävältä. Jaksaisinko vuosikausia tällaisessa ammatissa? Eihän tämä ole normaalia? Toisaalta oksentaminen tuntui euforiselta. Tarkastelin sitä näyttelijäntyölliseltä kannalta: minussa tapahtuu nyt tällainen reaktio jännittämisen takia. Tämä kerran jälkeen en ole ennen lavalle menoa oksentanut.

Tehdessämme Poikain huvit -musiikinäytelmää Hämeenlinnan kesäteatteriin olin todella jumissa. Jännitys salpasi minut täysin. En saanut itsestäni irti mitään. Se oli hyvin outoa. Olo oli avuton. Minulla ei ollut minkäänlaisia työkaluja roolin rakentamiseen. Seisoin ja katsoin vierestä, kun muut harjoittelivat näytelmää. Se tuntui pelottavalta ja tuntuu vieläkin. Mitähän sen jälkeen tapahtui? Voitin pelkoni. Vaikkei jännittäminen ole lähtenyt mihinkään, olen silti kerta toisensa jälkeen voittanut pelkoni ja antautunut esitykselle.

Luulen, että tein oikein jättäessäni Poikain huvit -näytelmän harjoitukset kesken. Seuraavana syksynä jättäydyin koulusta pois. Menin muihin töihin, sivariin. Sain kadoksissa olleen elämänvimman ja -ilon takaisin.

Kyse on myös aikuistumisesta, sanan positiivisessa merkityksessä. Poikain huvit -näytelmän aikaan olin todella nuori, 21-vuotias. Olin saavuttanut hetkessä paljon, päässyt Sibelius-Akatemiaan ja Teatterikorkeakouluun ja tehnyt ison roolin valkokankaalla. Asiat olivat tulleet syliini helposti. En ollut tottunut taistelemaan tai tekemään pitkäjänteisesti töitä. Itseluottamukseni oli hyvä, mutten ollut oppinut sietämään vastoinkäymisiä. Ja ilman

vastoinkäymisten sietämistä ei elämästä tule mitään. Tulevat vuodet todella aikuistivat minua, opettivat kärsivällisyyttä ja työnteon etiikkaa; ja toivat itseluottamusta: minä pärjään omillani, minä pystyn tähän. Tämä on minun ammattini, tätä minä teen. Ei putkimiehen työkään ole aina mitenkään auvoista, mutta sitä täytyy vain tehdä. Jos se muuttuu sietämättömäksi, niin pitää pitää taukoa, mutta muuten kaikenlaisten tunteiden läpi täytyy mennä. Ei ole olemassa ammattia, jossa ei tuntisi negatiivisia tunteita, riittämättömyyttä. Olennaista on kuitenkin tuntuuko työn tekeminen mielekkäältä ja kiinnostavalta, tuntuvatko ammatin asettamat haasteet kaiken kaikkiaan kutkuttavilta vai yhdentekeviltä.

Tällä hetkellä jännittäminen tuntuu hyvältä. Se virittää esitykseen, laittaa veren kiertämään, kirkastaa mielen ja antaa voimaa. Se on kehon viesti: tämä täytyy hoitaa hyvin. Anna kaikkesi. Keho valmistautuu siihen tilaan. Missä muussa ammatissa voisi kokea samanlaisia tuntemuksia monta kertaa viikossa? Että saa tuntea elävänsä sydämensä kyllyydestä? Näyttelemisen on täysin ainutlaatuista.

Vesa Vierikko opetti meille, että jännitys on vanhaa perua, kaikki eläimet tuntevat sitä. Kun näyttelijä astuu yleisön eteen, hänen vaistonsa sanoo hänelle, että hänen edessään on paljon vihollisia. Sen takia veri alkaa virrata lihaksiin, keho valmistautuu taistelemaan. Jännittäminen on ikiaikainen ja vahva tunne. Tavallaan se tuntuu myös jalolta, soturimaiselta, ja perinteikkäältä, elämän ikuisessa jatkumossa olemiselta.

Jännittämiseen auttaa ennen kaikkea, että on harjoitellut esittämänsä asiat hyvin. Tietää mitä tekee. Jos ei tiedä, niin tulee vielä kuumemmat paikat. Toisekseen, jännittämiseen auttaa keskittyminen. Kolmanneksi, jännittämiseen auttavat hyvät elintavat. Neljänneksi, täytyy muistaa, että kyse on teatterista, leikkimisestä. Ei se ole niin vakavaa! Kannattaa kuvitella pahin skenaario, mitä voi tapahtua. Sekään ei ole kovin paha. Kukaan ei kuole, kaikesta selvitään terveellä häpeäntunteella.

En voisi kuvitella elämää ilman jännittämistä. Se on ollut osa elämäni pikkupojasta lähtien. Ja kyse on nyt vapaavalintaisesta esiintymisjännittämisestä. Olen itse valinnut sen, että jännitän verhoissa ennen esiintymistä. Mikään ei tunnu vapauttavammalta, kiihottavammalta, kuin hetki, jolloin esirippu aukeaa, näyttelijä astuu lavalle, valot kohdistuvat häneen, yleisön hengitys kiihtyy. Jännitys purkautuu, muuttuu toisenlaiseksi,

intensiiviseksi energiaksi, voimavaraksi. Yhtäkkiä esiintyjällä on leijonan voimat. Aika tihentyy.

NÄYTTELIJÄN VASTUUALUEET TAITEELLISESSA PRODUKTIOSSA

Hyvä työtoveruus

Teatteri- tai elokuvaproduktiot ovat aina ryhmätyötä, ihmistenvälisiä hommia, ihmisille suunnattuna. Keskiössä ovat ihmisten väliset suhteet, tarinoiden kertominen ja ihmisyyden tutkiminen. Kokemukseni mukaan juuri teatteriproduktiossa "hyvän työtoverin" käsite korostuu.

Raila Leppäkoski piti meille ensimmäisellä vuosikurssilla, joulukuussa 2007, kurssin teatterityöntekijän vastuusta produktion aikana. Hän vertasi produktion nuotioon, jonka ympärillä työryhmä on kokoontunut lämmittelemään ja pitämään tulta yllä. Kuka tahansa nuotion ympärillä olevista ihmisistä voi saada nuotion sammumaan tai roihuamaan kovemmin, niin herkästä kemiallisesta reaktiosta on kysymys. Leppäkoski otti esimerkiksi kuvitteellisen teatteriproduktion, jonka ryhmän kuvitteellisine ongelmineen hän esitteli meille: tuo on pannu tota, tuo ei diggaa tuosta, tuo on alkoholisti, tuo haluis näytellä tota tms. Riskejä työtilanteen kriisiytymiseen oli paljon. Jos koko työryhmä keskittyisi tulen ylläpitämiseen, jännitteistä huolimatta, voisi teos kuitenkin valmistua onnistuneesti määräajassa.

Jokaisella on mahdollisuus kusta muroihin, jokaisella on mahdollisuus pilata produktio olemalla kyllästynyt, ärsyyntynyt, tyytymätön, kateellinen, liikaa tilaa ottava, passiivinen, huolimaton, laiska, epäkunnioittava, ilkeä, kännissä tms. Jokainen tietää, mistä puhun. Kyse on ihmisen omastatunnosta. Tämänkaltaiseen käytökseen on mahdollisuus niin ensikertalaisella kuin pitkänlinjan ammattilaisella. Teatteri on niin herkkää touhua, että koko shown saa pilattua yksi ihminen. Eikä siinä tilanteessa auta muiden tsemppaus, käärme on luikerrellut paratiisiin, paikkaan, joka rohkaisee ihmisiä avoimuuteen, herkkyteen, ajatteluun ja rohkeuteen.

Opiskeluaikanani Teatterikorkeakoulussa on puhuttu paljon hyvästä työtoveruudesta. Kyse on mielestäni ennen kaikkea hyvän itsetunnon ja egoismin eroista. Egoisti loukkaantuu herkästi ohjaajan ohjeista, hänen täytyy saada itse tehdä päätökset. Muiden täytyy joustaa, egoisti ei mielellään joustaa,

niin kauan, kun kokee olevansa oikeassa. Egoisti saattaa olla todella äänekkäs tai loukkaantuneen passiivinen. Hänen kanssaan toimiminen on hankalaa. Tuntuu itse asiassa jeesustelulta puhua egoistista jonain itseni ulkopuolisena henkilönä. Voin itse edustaa produktion ”egoistia” tai ”hyväitsetuntoista” näyttelijää. Kyse on asenteesta.

Tehdessäni harjoittelua Kajaanin kaupunginteatteriin työryhmässämme oli mukana kiinnityksellä oleva keski-ikäinen näyttelijä, joka käytti suurimman osan energiastaan haratakseen vastaan. Muiden näyttelijöiden täytyi kannustaa häntä, vetää häntä mukanaan. Välillä nähtiin valonpilkahduksia, kun näyttelijä unohti ahdistuksen ja heittäytyi yhteiseen ilonpitoon, mutta useimmiten hän oli yksinään ja murjotti. Hänen asenteensa tuntui vaikealta, mutta muut näyttelijät olivat jo tottuneet siihen ja olivat oppineet sietämään sitä. Hänellä oli selvästi paha olla, hän ei nauttinut työstään, mikä sinänsä tekee asiansa ymmärrettäväksi. Tämän näyttelijän ei mielestäni pitäisi tehdä näyttelijäntyötä, ennen kuin hän voi henkisesti paremmin.

Ihmisten innostumisella on valtava merkitys työn tekemiselle produktiossa. Kaikilla tulee olla kutkuttava fiilis, jännitystä vatsassa, halu päästä tekemään ja tutkimaan. Se on kaikkein tärkeintä! Ilman innostunutta asennetta ei kannata tehdä teatteria. Ei tarvitse olla positiivinen, sillä ei kukaan ole aina positiivinen, mutta omaan asenteeseen voi vaikuttaa, huonosti nukutun yönkin jälkeen.

Suurin osa opiskelu- tai ammattiaikanani kohtaamistani teatterintekijöistä suhtautuu työhönsä täydellä sydämellä. Minulla on ollut kunnia saada työskennellä niin vanhojen kuin nuortenkin näyttelijöiden, ohjaajien, dramaturgien, lavastajien, valo- ja äänisuunnittelijoiden, puvustajien ja maskeeraajien kanssa, jotka pitävät työstään ja suhtautuvat siihen kunnianhimoisesti. Monen ihmisen innostus on tarttunut minuun, inspiroinut minua, vetänyt mukanaan. Monen näyttelijän intohimoinen työ on saanut minut näyttelemään paremmin, vetänyt minut flow-tiloihin, esityksen sykkeeseen. Toivon ja uskon, että olen myös itse tuonut inspiroivaa fiilistä työryhmiin. Olen tähän mennessä suhtautunut kaikkiin koulu- ja ammattiajan työtehtäviin intohimoisesti - ja antanut sen näkyä. Haluan painotettaa, että kyse ei ole pakonomaisesta possarimeiningistä vaan kokonaisvaltaisesta työn rakastamisesta.

Hyvä työtoveri uskaltaa näyttää tunteensa ja on empaattinen, mutta ei käytä muita työryhmäläisiä henkisenä roskakorinaan. On tärkeää aistia työryhmää,

ihmisten fiiliksiä, rytmejä, viboja, kaikkea sitä, mitä tapahtuu ihmisissä ja ihmisten välillä. Teatteriesitystä tehtäessä voi oppia lyhyessäkin ajassa tärkeitä asioita toisista: ketkä nauttivat rankemmasta huumorista, ketkä tarvitsevat enemmän omaa tilaa tms. On tärkeää saada olla rennosti oma itsensä, mutta ottaa huomioon toisten ihmisten tarpeet. On tärkeää suhtautua empaattisesti toisiin ihmisiin, pyrkien ymmärtämään heitä. Joskus toisaalta on hyvä keskustella negatiivisista fiiliksisistä rakentavaan sävyyn - mitä voisimme tehdä toisin. Taiteellisen työryhmän ilmapiiri on mieluummin intohimoinen ja temperamenttinen kuin asiallinen ja kuiva. Avoimena olemalla ja itsensä likoon laittamalla syntyy varmasti konflikteja ja kohtaamisia - ainakin näyttämöllä.

Hyvän työtoverin täytyy herättää luottamusta työryhmässä. Ihmisten täytyy voida luottaa sinuun. Tule paikalle ajoissa, opettele repliikit, pidä huolta roolivaatteistasi, rekvisiitastasi ja pukuhuoneen pöydästäsi. Ole luottamuksen arvoinen, älä juoruile ihmisistä eteenpäin. Kysy ihmisten kuulumisia ja osoita huomaavaisuutta. Kaikki nämä ohjeet ovat tuttuja teatterielämän ohella muusta elämästä. Huomioi taiteellisen prosessin aikana valo- ja äänimiehentyö, ole tietoinen heidän taiteellisista ratkaisuksistaan ja kunnioita niitä. Kunnioita myös puvustajan ja maskeeraajan työtä, he työskentelevät yhtäläillä yhteisen nuotion äärellä. Herätä luottamusta vastaanäyttelijöissä. Ole näyttelijä, joka saa muut näyttelemään paremmin, jonka kanssa on inspiroivaa, turvallista ja kiihottavan päräyttävää näytellä. Herätä kotoisuuden tunnetta isossa laitosteatterissa, ja ole valmis venymään yli toimialueesi pienessä ryhmäteatterissa. Muista, että sinulla on energiaa toisten ihmisten auttamiseen hukattavaksi asti. Pyri olemaan hyvä ihminen.

Kunnioita ohjaajaa ja käsikirjoittajaa. He tekevät vaativaa ja hienoa työtä. Käsikirjoittaja ja dramaturgi ovat luoneet näytelmän maailman, kehittäneet mielestään ja elämäkokemuksistaan näytelmän hahmot ja tapahtumat. Hän on näytelmän isä tai äiti, saattanut sen maailmaan. Näyttelijä jatkaa siitä, mihin käsikirjoittaja on päässyt. Näyttelijä alkaa lihallistaa käsikirjoittajan tekstiä. Näyttelijää tässä hommassa auttaa ohjaaja, ihminen, joka istuu katsomossa, heittelee ideoita sinne tänne, antaa täkyjä näyttelijälle, innoittaa tätä, kehittelee tilanteita, jotka näyttelijät saavat groovaamaan ja joihin näyttelijät luovat jännitteitä. Ohjaajan ja näyttelijän suhde on arvokas ja herkkä. Näyttelijän täytyy kunnioittaa ohjaajaa, mutta ei väärällä, koiramaisella tavalla. On hyvä, että näyttelijä osaa ajatella itse, muodostaa

tulkintansa roolihenkilöstä ja näytelmästä, herättää keskustelua ja antaa kritiikkiäkin. Viimeisen sanan teatterin tekemisessä saa kuitenkin ohjaaja. Näyttelijän kannattaa silläkin hetkellä muistaa, että hän tietää roolihenkilöstään kaikkein eniten, enemmän kuin käsikirjoittaja tai ohjaaja. Harjoitusprosessin aikana näyttelijä on parhaassa tapauksessa ottanut roolihenkilön itseensä, inspiroitunut käsikirjoittajan tekstistä ja ohjaajan ohjeista ja alkanut viedä roolihenkilöä haluamaansa suuntaan. Kukaan muu ei tiedä, mitä näyttelijä ajattelee tai miten hän pääsee lopputulokseen, ne ovat näyttelijän salaisuuksia, joista hänen kannattaakin pitää kiinni.

Näyttelijän vastuusta ja repliikeistä

Näyttelijän täytyy olla huolellinen tekstin suhteen. Minulla on tapana harjoitella kerran jokainen kohta plarin kanssa läpi, jotta siitä jää jonkinlainen, alustava kokemus kehoon, ja sen jälkeen opetella teksti ulkoa. Harjoittelu muuttuu tekstin opetteluun myötä paljon helpommaksi. Katseen voi nostaa plarista ja voi alkaa kuunnella ja tarkkailla kanssanäyttelijöitä, olla läsnä tilanteessa.

Olen kinesteettis-visuaalinen oppija. Kehollisen kokemuksen saamisen lisäksi minulla on tapana piirtää kuvioita tekstiin, kaikenlaisia assosiativisia juttuja, jotka helpottavat tekstin muistamisessa. Jos tekstissä esimerkiksi lukee "polttaa" saatan kirjoittaa sanan päälle saman englanniksi tai piirtää esim. tupakan siihen. Tämä on osoittautunut hyväksi tavaksi ottaa tekstiä haltuun. Suosin natsimaista tekstin opettelemista; näyttelijän pitäisi osata sanajärjestys ja kirjailijan kieli eksaktisti, jotta tulee ilmi, mitä yksityiskohtia hän on tekstiinsä laittanut. Jos antaa siimaa itselleen, että "ei tarvii opetella tekstiä sanasta sanaan", se johtaa pitkässä juoksussa laiskuuteen ja löysäilyyn.

Omien repliikkieni jälkeen opettelen toisten repliikit. Toisten repliikkien osaaminen helpottaa näytelmän oppimista ja heittäytymistä. Toisten repliikit sisältävät omien repliikkieni syyt, niissä on paljon informaatiota kaikesta. Ne muhevoittavat näyttelijän ajattelua, niistä voi löytyä hyviä juttuja.

Harjoitus- jaesityskauden aikana kannattaa palata plariin säännöllisin välein. Näyttämöllä saattaa syntyä tekstiin maneerimainen rytmi, joka on hyvä puhdistaa papattamalla tekstiä eri olosuhteissa. Yksi keino on esimerkiksi hölkätä kevyesti ja puhua tekstiä hölkän rytmissä, ensin hitaasti, sitten

nopeasti. Tällä tavoin teksti puhdistuu, ja sitä alkaa ymmärtää taas uudestaan. Hyvässä lykyssä tällainen harjoittelu voi vapauttaa jumiutunutta lavatyöskentelyä, tuoda siihen uusia ideoita ja kulmia.

Näyttelijän vastuu yleisöstä

Katsojat ovat maksaneet lipuista, he ovat matkustaneet paikalle ja varanneet nelituntisen elämästään, jotta voisivat nähdä teatteriesityksen. Näyttelijä saa yleisön jakamattoman huomion täksi ajaksi. Tämän vuoksi näyttelijällä on ehdoton vastuu yleisöstään. Hänen pitää pitää huolta siitä ja johdattaa se matkalle näytelmän maailmaan.

Jokainen päivä on pääpäivä. Ei ole väliä, onko lomanjälkeinen tiistai vai perjantai, ensi-ilta vai toinen näytös, aina on annettava parastaan. Näyttelijälle ei ole olemassa hyvää tai huonoa hetkeä esiintyä, on esiinnyttävä silloin, kun kalenterissa lukee esitys tai keikka. Esitys perutaan vain ääritilanteissa.

Korkea työmoraalini on peräisin kotikasvatuksestani, klassisen pianon opiskelemisesta ja ennen kaikkea muilta teatterintekijöiltä. Teatteri on luonteensa vuoksi epäboheemi taidemuoto. Esiintyjien on oltava hyvässä fyysisessä ja henkisessä kunnossa, jotta työtä jaksaa tehdä.

Ryypääminen tai epäsäännöllinen elämänrytmi tekevät hallaa näyttelijälle. En ymmärrä, millä voimilla Suomi-Filmi –tuotantoyhtiön elokuvat on kuvattu. Miten näyttelijät ovat kyenneet näyttelemään kännissä? Ja mitä ihailtavaa siinä on? Ryypäämisellä on lääkitty jännittämistä, kuten vieläkin rock-muusikoiden piirissä on tapana tehdä. Kännissä on rennompia tunteita heittäytyä hetkeen ja suhtautua itseensä epäkriittisemmin. Tunnelman ja tunteiden ylläpitäminen vaikeutuu, kun dokaamisesta tulee tapa selviytyä.

Etenkin entisaikojen miesnäyttelijöiden eliniänodotustutkimukset herättävät hilpeyttä. Suurin osa näyttelijöistä ei nähnyt eläkepäiviään, ja henkiin jääneistä miltei kaikki poistuivat maailmasta kahden vuoden sisällä eläkkeelle jäämisestään. Kyse on mittavasta ammattisidonnaisesta alkoholiongelmasta, joka on vasta muutamana vuosikymmenenä alkanut hiipumaan. Ja muusikoilla on sama homma. Ystäväni Jiri Kuronen kertoi, kuinka hänen sukupolvensa soittajien (tällä hetkellä nelikymppiset muusikot) isät menivät keikanjälkeisenä sunnuntaina Salveen jatkamaan dokaamista. Isyys ja

näyttelijyys tai isyys ja muusikkous olivat epämääräisiä yhdistelmiä 1900-luvulla ja sitä ennen. Naiset ja lastenhoitajat hoitivat lapset.

Näyttelijä ei voi tehdä ammattimaisesti työtään, mikäli hän ei pidä huolta terveydestään. Näyttelijän täytyy pyrkiä nukkumaan hyvin yönsä, syömään terveellisesti ja liikkumaan riittävästi, jotta hän on aina parhaassa mahdollisessa iskussa näyttämölle mennessään. Kyse ei ole pinkeiksi pumpatuista lihaksista vaan hyvän terveyden kokemuksesta. Terve mieli terveessä ruumiissa heittäytyy avoimemmin uuden äärelle ja kykenee työskentelemään erilaisissa olosuhteissa.

Näyttelijän vastuu olla avoin suhteessa yleisöön ja vastaanäyttelijöihin

Teatterin tekemisen motivaation on lähdettävä halusta ymmärtää ihmisyyttä ja käsitellä sitä laaja-alaisesti ja avoimesti. Näyttelijä on teatterin tärkein osanen. Näyttelijän on oltava kuin koski: elämän on virrattava hänen lävitseen kuohuvana, ryöppyävänä ja hallitsemattomana, jotta katsojat voivat nähdä ihmisen roolin takaa.

Teatteri on ihmismielen laboratorio. Näyttämölle tulee tuoda jännitteitä, vaikeita tilanteita, ristiriitaisia ihmisiä ja olemassaolon hämmennystä. En ole koskaan nähnyt esitystä, jossa tähän ei olisi edes pyritty. Kiinnostavuus alkaa siitä, missä ihmiset kohtaavat – tai eivät kohtaa. Näyttelijä tarvitsee valtavan määrän avoimuutta ja rohkeutta paljastaakseen itsensä ja kohdatakseen vastaanäyttelijänsä. Eikä tämä, uskoakseni, tule muuttumaan iän myötä. Liike ”turvalliselta alueelta” kohti haurasta, tulkinnanvaraista ja pelottavaa ”vaikeaa paikkaa” kuuluu näyttelijän vastuualueisiin koko taiteellisen uran ajan.

Mistä tekisi mieli vaieta, on puhuttava. Harjoitusprosessien aikana käydään yleensä paljon keskusteluita näytelmän aiheista. On tärkeää heittäytyä näytelmän maailmaan ja pohdiskella, mitä näytelmän herättämät ajatukset itselle merkitsevät. Näyttelijän suhde teokseen syvenee ja tämä henkilökohtaisuus fyysistyy lavalle. Teoksen tekeminen tuntuu arvokkaalta, kun siihen on kiinnittynyt tuntein ja ajatuksin.

Työilmapiiri muuttuu paremmaksi, kun asioista puhutaan. Ei ole häpeällistä nostaa negatiivisia tunteita esille, silläkin uhalla, että puhuminen synnyttää konflikteja. Asioista kannattaa keskustella rakentavaan sävyyn, ja ”kupin

nurin menemistä” kannattaa välttää. Toisaalta kunnan kiista tai riita voi olla äärimmäinen luottamuksenosoitus kollegoille. Tällaisessa tilanteessa ryhmän jäsenten täytyy kuitenkin tuntea erinomaisesti toisensa. Ilkeän, hikoiluttavan, epäasiallisen ja henkilökohtaisuuksiin menevän riitelyn täytyy pitää sisällään paljon rakkautta.

LOPUKSI

Olettaen, että teen töitä vielä vuosikymmenten ajan sadoissa eri produktioissa, eri teatterintekijöiden kanssa, ja eri paikoissa, on tärkeää, että ylläpidän käsityksiäni näyttelijän vastuusta. Tällä hetkellä oloni on motivoitunut ja siirryn työelämään innolla. Haluan olla kunniakkaasti jatkamassa näyttelijäntyön ikaikaista perinnettä ja välittää intohimoani ja ajatuksiani teatterin tekemisestä, näyttelijäntyöstä ja esiintymisestä tuleville kollegoilleni ja työni jatkajille. Ajatus ihmiskunnan ikaikaisessa jatkumossa olemisesta tuntuu tärkeältä ja arvokkaalta. Haluan olla osaltani kehittämässä sivilisaatiotamme ja elää oikeiksi kokemieni arvojen mukaista elämää. Mikäli menettäisin rakkauteni teatteria kohtaan, väistyisin sivummalle, jotta taidemuotomme into- ja kunnianhimoinen perusolemus säilyisi.